

**О. І. Локшина**

## **ДО ПИТАННЯ ПРО ВИКЛИКИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: УРОКИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Акцентовано актуальність для України досліджень стандарторієнтованих трансформацій у зарубіжному освітньому просторі; охарактеризовано рух країн Європейського Союзу на напрямі стандартизації шкільної освіти у контексті підвищення її якості; розкрито виклики, які супроводжують стандартизацію; зроблено висновок про важливість зваженого підходу при проведенні глобальних реформ та врахуванні національних традицій і вивчених уроків.

**Ключові слова:** стандартизація шкільної освіти, виклики, країни ЄС, Україна.

**Постановка проблеми в загальному вигляді.** Кардинальні реформи освіти в Україні охоплюють у тому числі і сектор шкільної освіти, який розглядається як такий, що закладає базис для подальшого навчання і кар'єри молодого покоління. 4 грудня 2016 року Уряд України затвердив політичну пропозицію щодо реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», в якій основою її функціонування проголошуються нові компетентнісно-орієнтовані освітні стандарти [1, с. 10].

Концептуальні засади нової української школи ґрунтуються на проекті Закону України «Про освіту» (2016), що прийнято у першому читанні у 2016 році. У Законі стандарти освіти є одним із складників системи національної освіти, разом із рівнями і степенями освіти, кваліфікаціями, освітніми програмами, учасниками освітнього процесу тощо.

Ідея важливості стандарторієнтованої національної освіти не є новою – стандартизація шкільної освіти триває, починаючи з проголошення незалежності України – у Законі України «Про освіту» (1991) визначено, що державний стандарт встановлює вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки громадян України, він розробляється окремо для кожного освітнього рівня, у Законі України «Про загальну середню освіту» (1999) підтверджено, що Державний стандарт є основним нормативним документом

визначення загальнодержавних вимог до освіченості випускників на рівні початкової, базової і повної загальної середньої освіти [2; 3].

Зазначене засвідчує синхронізацію розвитку освіти в Україні із світовими тенденціями, що характеризують рух освітніх систем в Європі та світі під впливом глобалізації. А. Сбруєва пише про стандарторієнтовані реформи у світовому освітньому просторі у контексті підвищення якості освіти, починаючи з 90-х років ХХ ст. [6, с. 170].

Успішний досвід стандартизації, отриманий зарубіжними країнами, є безперечно цінним для України, відповідно він вивчається багатьма українськими компаративістами – О. Бондарчук, І. Борисенко, Н. Вишневською, А. Джурило, Г. Єгоровим, Н. Лавриченко, О. Локшиною, В. Папіжук, Н. Ремезовською, А. Сбруєвою та ін. з метою окреслення перспективних для національної освітньої теорії і практики ідей, підходів, моделей, кращих практик.

Водночас, процеси стандартизації характеризуються викликами, починаючи з гомогенізації національних систем освіти, включаючи безпосередній зв'язок між результатами тестів і фінансуванням шкіл та заробітною платою вчителів, незважаючи на інші характеристики їхньої роботи тощо. Метою цієї статті є огляд викликів, що постають перед країнами у процесі запровадження освітніх стандартів на рівні шкільної освіти.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Міжнародна організація зі стандартизації (ISO – International Organization for Standardization) визначає «стандарт» як «встановлений на основі консенсусу та схвалений визнаним органом документ, який запроваджує для загального та багаторазового застосування правила, керівництва та характеристики для проведення діяльності і визначає результати цієї діяльності з метою досягнення оптимального рівня порядку у конкретному контексті» [9].

Ідея стандартів тісно пов'язана з ідеєю якості, яка асоціюється з адекватністю або відповідністю об'єктів або процесів цілям, для яких їх призначено. Саме рух за підвищення якості освіти в умовах глобалізації кінця

XX ст. обумовив необхідність трансформації цілей освіти, які традиційно формулювалися країнами у загальному вигляді, у «площину конкретних різнорівневих завдань, які, згідно з навчальними програмами, повинні виконати учні у визначений термін» [5, с. 17]. Йдеться про запровадження стандартів, що стали інструментом, за допомогою якого країни розпочали вимірювати якість освіти.

Починаючи з 90-х років XX ст. тенденція стандартизації освіти охопила країни як з децентралізованою, так і з централізованою системами освіти з метою запровадження (для децентралізованих систем)/збереження (для централізованих систем) єдиного освітнього простору, на якому діяв достатній мінімум, що його мали отримати всі учні.

Тенденція стандартизації освіти розглядається фінським дослідником П. Сальбергом (Pasi Sahlberg) як одна з ключових характеристик так званого глобального руху освітніх реформ – ГРОР (Global Educational Reform Movement GERM)) ГРОР, що виник у 1980-х як ініціатива міжнародних організацій, поступово перетворився, пише вчений, на ортодоксальний підхід до проведення освітніх реформ у світі. В рамках реформи стандартизації освіти (як складової боротьби країн за ефективність використання коштів на освіту на засадах ринкової ідеології) акцент робиться на освітні результати, що передбачає запровадження вимірювальних освітніх стандартів паралельно із запровадженням зовнішнього стандартизованого тестування та моніторингу якості освіти. Офіційно затверджені освітні стандарти (зі статусом державних/національних) з переліком цілей, часто базового навчального плану, стандартів базових предметів/освітніх галузей, стандартів успішності учнів) перетворилися на спільність для країн в умовах гомогенізації освітньої політики під впливом стратегічних орієнтирів міжнародних організацій – ООН, Світового банку, ОЕСР, ЄК тощо [13].

Синхронізуються з умовиводами П. Сальберга і наукові розвідки шведських дослідників Д. Сандберга (Daniel Sundberg) і Н. Валстром (Ninni Wahlstrom) у праці «Стандартбазований курикулум у денационалізованому

концепті освіти: приклад Швеції» (2012), які розглядають стандартбазований в результаті реформи 2011 року зміст шкільної освіти у Швеції як результат денационалізації і інструменталізації концепту освіти в рамках її інтернаціоналізації і приватизації [14, с. 353].

Оринковлення освіти спричинили активні дискусії науковців щодо позитивів і викликів цього процесу – йдеться, зокрема, про зосередження на аспекті якості за рахунок соціальних аспектів шкільної освіти, яка покликана забезпечувати рівний доступ до якісної освіти усій молоді відповідного віку, включно з представниками національних меншин, дітей з особливими потребами, малозабезпеченими верствами населення. В ЄС, зокрема, економічна максимізація освіти активізувала дискусії на рівні органів державної влади, політичних партій і громадських рухів щодо необхідності посилення аспекту соціальної справедливості в освітній політиці Брюсселя. Так, на засіданні Європейської Ради у 2006 р. було озвучено два ключові проблемні питання, на яких має постійно концентруватися увага Спільноти та які є факторами впливу на розвиток освіти на її теренах. Це – конкурентоспроможність та соціальна злагода, підтримання яких потребує високоякісної, ефективною та справедливою освіти, яка, наголошувалося Брюсселем, гарантуватиме рівний доступ до неї усім, включно з малозабезпеченими та з особливими потребами [8, с. 2].

Переформатування Лісабонської стратегії, новими гаслами якої, починаючи з 2006 р., стають ефективність і справедливість, призводить до змін і у шкільній політиці ЄС – «справедливий доступ до базової освіти та набуття молоддю ключових умінь і навичок мають гарантуватися усім у суспільстві знань Спільноти», зазначається у Повідомленні Європейської Комісії Європейській Раді та Європейському Парламенту «Ефективність та справедливість в європейських системах освіти та професійної підготовки» (2006) [8, с. 6].

У площині стандартизації освіти критика стосується зокрема проблемних аспектів уніфікованих стандартів. Так, М. Амадіо (Massimo Amadio), Р. Опертті (Renato Opertti) та Х.К. Тедеско (Juan Carlos Tedesco) у праці «Курикулум у дебатах та в освітніх реформах до 2030 року: щодо курикулярного порядку денного для ХХІ століття» (2015) пишуть про освітні стандарти як інструмент звуження змісту освіти до базових навичок когнітивного характеру, який залишає поза увагою цінності, емоції тощо [7, с. 17].

Вже згадувані Д. Сандберг і Н. Валстром висловлюють думку, що результато-базовані стандарти, що базуються на нео-глобалізмі, мало враховують національні ідеї, що живляться національними традиціями і контекстом, а орієнтовані на транснаціональний ринок праці [14, с. 353].

А Р. Мюнх (Richard Münch) у дослідженні «Освіта в умовах режиму PISA & Co.: конфлікт між глобальними стандартами і місцевими традиціями – приклад Німеччини» (2014) акцентує увагу на конфлікті між стандартом змісту, який ґрунтується на форматі PISA і все більше поширюється на міжнародному рівні і національними стандартами, зокрема стандартом змісту у Німеччині. Зокрема, вчений пише, що тести, що використовувалися у дослідженні PISA 2000, гармонізовано з англо-американською моделлю базових компетентностей, яка відрізняється від німецької моделі. Зазвичай німецькі школярі демонструють високі результати у розв'язанні математичних задач, які стосуються Евклідової геометрії, водночас тести PISA 2000 концентровано навколо базових математичних аспектів; на відміну від текстів художнього характеру, що домінують у стандарті змісту в Німеччині тести PISA спрямовано на вимірювання навичок розуміння текстів інструкційного плану – інструкцій, таблиць тощо; німецькі школярі, опановуючи стандарт з природознавства, вивчають фізику, хімію, біологію, у той час, як тести PISA спрямовано на вимірювання базових компетентностей з розуміння наукових концептів, процесів [10].

Дискусії щодо викликів стандартизації в країнах ЄС також торкаються недоцільності запровадження в усіх країнах ЄС суто ринково-базованої моделі освітніх стандартів за аналогом Великої Британії.

Освітній стандарт у форматі Національного курикулуму (National Curriculum), запроваджений в цій країні Законом про реформу освіти (The Education Reform Act) у 1988 р., визначає перелік обов'язкових навчальних предметів, які повинні вивчатися усіма учнями. Це:

- предмети «ядра»: англійська мова, математика, природознавство;
- базові предмети: мистецтво та дизайн, громадянознавство, ІКТ, дизайн і технологія, сучасні іноземні мови, географія, історія, музика, фізичне виховання [11].

Британський освітній стандарт орієнтовано на чотири ключові етапи (KE): KE 1 (1-2-й роки навчання у школі, вік учнів – 5-7 років), KE 2 (3-6-й роки навчання у школі, вік учнів – 7-11 років), KE 3 (7-9-й роки навчання у школі, вік учнів – 11-14 років), KE 4 (10-11-й роки навчання у школі, вік учнів – 14-16 років).

Для кожного предмета та KE існує свій стандарт змісту (programmes of study), який визначає знання, вміння і навички, яких повинен набути учень, а також критерії оцінювання досягнень (attainment targets), які є стандартом досягнень. Останні розбито на вісім рівнів складності (level descriptions).

Національні стандартизовані тести (National Curriculum Tests – SATs) є складовою стандартизовано-базованої освіти – учні складають такі тести у віці 7-ми та 11 років по закінченні KE 1 (з читання, письма і математики) та KE 2 (англійської мови і математики) [4].

Результати тестів, що публікуються восени кожного року у форматі «турнірних» таблиць (передусім в Англії), є головним інструментом для визначення:

- подальшого напряму навчання учнів, що призводить до ранньої та постійної селекції;

- ефективності роботи шкіл – школи з низькими результатами тестів закриваються;
- ефективності роботи вчителів, з результатами тестів пов'язана їхня заробітна плата вчителів.

Зазначене призводить до того, що учні з проблемами у навчанні (з бідних верств населення, представники національних меншин тощо) перетворюються на небажаних в школах, а школи, розташовані у бідних районах, автоматично демонструють низькі рейтинги на національному рівні. не кажучи про серйозне психологічне навантаження для молодших школярів з метою проходження тестів.

У дослідженні «Національне тестування учнів в Європі: завдання, організація та використання результатів» (2010) вказується, що публікація результатів національних тестів критикується вченими і громадськістю в Європі за неможливість таких текстів цілісно розкрити ефективність роботи школи. Стурбована громадськість піднімає питання обов'язковості публікації більш широкого спектру інформації, зокрема динаміки, яка відображає покращання рівня роботи навчального закладу [12, с. 55].

Дискусії за результатами складання учнями початкової школи Англії тестів SATs весною 2017 року підтверджують думку щодо неможливості лише результатами тестувань учнів повною мірою охарактеризувати якісний рівень навчання у школі. Зокрема, йдеться про шкідливість такої ситуації, оскільки результати тестів використовуються лише для покарання шкіл [15].

Окрім того, як зазначає представниця Асоціації директорів шкіл і коледжів Ж. Маккалох (Julie McCulloch), ситуація з національним ранжуванням результатів тестувань учнів створює стресову ситуацію для учнів і вчителів [15].

Серйозною проблемою, пов'язаною із стандартизацією освіти в країнах Європи, називається також селекція – згідно з вже цитованим дослідженням «Національне тестування учнів в Європі: завдання, організація та використання результатів» (2010) у шістнадцяти країнах результати тестів впливають на

подальшу долю учня. Зокрема, Мальта використовує такі результати як для переведення учня до наступного класу, так і для вибору для нього групи за здібностями на п'ятому та шостому роках навчання у початковій школі; у Бельгії (франкомовна спільнота) результати тестів учнів наприкінці початкової школи є єдиним критерієм для зарахування до середньої школи; у Польщі результати тестів по закінченні молодшої середньої школи складають 50% балів для зарахування до різних типів старшої школи; у Румунії середній бал, отриманий учнями при складанні тестів з чотирьох предметів під час останніх двох років навчання у молодшій середній школі визначає академічний чи професійний напрям подальшого навчання [12, с. 49].

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Отже, стандартизація освіти як рух в умовах глобалізації за підвищення якості і підзвітності освіти характеризує світовий та європейський освітній простори, спричиняючи гомогенізація національних систем освіти. Стандартизація є невід'ємною складовою цього процесу. Запровадження освітніх стандартів викликає активні дебати, що стосуються низки проблем, з якими стикаються країни і міжнародна спільнота. Україна, перебуваючи під впливом загальним процесів стандартизації, має критично підходити до інновацій і враховувати як національний досвід, так і уроки зарубіжних країн.

Проблеми стандартизації освіти виглядають перспективними для подальших досліджень в аспектах уроків стандартизації сусідніх країн-членів ЄС (Польщі, Румунії, Болгарії, Латвії, Литви, Естонії).

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – Міністерство освіти і науки України, 2016. – 40 с.
2. Закон України «Про освіту» (1991). – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
3. Закон України «Про загальну середню освіту» (1999). – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
4. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ — початок ХХІ ст.) : монографія / О.І. Локшина. — К. : Богданова А.М., 2009. — 404 с.
5. Моніторинг стандартів освіти / За ред. Альберта Тайджмана і Т.Невілла Послтвейна. — Львів: Літопис, 2003. — 328 с.
6. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинутих англомовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ — початок ХХІ ст.) : моногр. / А. А. Сбруєва. — Суми : «Сумська обласна друкарня», Видавництво «Козацький вал», 2004. — 500 с.



7. Amadio M., Operti R., Tedesco J.C. The Curriculum in Debates and in Educational Reforms to 2013: for a Curriculum Agenda of the Twenty-First Century. IBE Working Papers on Curriculum Issues N. 15. – Geneva: UNESCO-IBE, 2015. – 32 p.
8. European Union. Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Efficiency and Equity in European Education and Training Systems. 8.9.2006. COM (2006) 481 final. {SEC(2006) 1096}. — Brussels: Commission of the European Union, 2006. — 11 p.
9. International Organization for Standardization. ISO/IEC Guide 2:2004. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : [http://www.iso.org/iso/support/faqs/faqs\\_standards.htm](http://www.iso.org/iso/support/faqs/faqs_standards.htm)
10. Münch R. Education under the Regime of PISA & Co.: Global Standards and Local Traditions in Conflict--The Case of Germany // Teachers College Record, Vol. 116, No. 9, 2014.
11. National Curriculum. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4/the-national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4>].
12. National Testing of Pupils in Europe: Objectives, Organisation and Use of Results. — Brussels: Eurydice. – 2009 – 110 p.
13. Sahlberg P. Finnish education reform. Global Educational Reform Movement is here! [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://pasisahlberg.com/global-educational-reform-movement-is-here/>
14. Sundberg D., Wahlstrom N. Standards-based Curricula in a Denationalised Conception of Education: the case of Sweden // European Educational Research Journal, Volume 11 Number 3, 2012. – P. 342-356.
15. Turner C. Two in five Sats pupils fail 3Rs as critics say schools are still not teaching new system properly. – The Telegraph, 4 July 2017. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.telegraph.co.uk/education/2017/07/04/two-five-sats-pupils-fail-3rs-critics-say-schools-still-not/>

## References

1. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly. – Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2016. – 40 s.
2. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (1991).– <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
3. Zakon Ukrainy «Pro zahalnu seredniu osvitu» (1999). – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
4. Lokshyna O.I. Zmist shkilnoi osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: teoriia i praktyka (druga polovyna KhKh — pochatok KhKhI st.) : monohrafiia / O.I. Lokshyna. — K. : Bohdanova A.M., 2009. — 404 s.
5. Monitorynh standartiv osvity / Za red. Alberta Taidzhmana i T.Nevilla Posltveina. — Lviv: Litopys, 2003. – 328 s.
- 6.. Sbruieva A.A. Tendentsii reformuvannya serednoi osvity rozvynutykh anhlomovnykh krain v konteksti hlobalizatsii (90-ti rr. KhKh — pochatok KhKhI st.) : monohr. / A. A. Sbruieva. — Sumy : «Sumska oblasna drukarnia», Vydavnytstvo «Kozatskyi val», 2004. — 500 s.
7. Amadio M., Operti R., Tedesco J.C. The Curriculum in Debates and in Educational Reforms to 2013: for a Curriculum Agenda of the Twenty-First Century. IBE Working Papers on Curriculum Issues N. 15. – Geneva: UNESCO-IBE, 2015. – 32 p.
8. European Union. Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Efficiency and Equity in European Education and Training Systems. 8.9.2006. COM (2006) 481 final. {SEC(2006) 1096}. — Brussels: Commission of the European Union, 2006. — 11 p.
9. International Organization for Standardization. ISO/IEC Guide 2:2004. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : [http://www.iso.org/iso/support/faqs/faqs\\_standards.htm](http://www.iso.org/iso/support/faqs/faqs_standards.htm).
10. Münch R. Education under the Regime of PISA & Co.: Global Standards and Local Traditions in Conflict--The Case of Germany // Teachers College Record, Vol. 116, No. 9, 2014.

11. National Curriculum. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4/the-national-curriculum-in-england-framework-for-key-stages-1-to-4>].
12. National Testing of Pupils in Europe: Objectives, Organisation and Use of Results. — Brussels: Eurydice. — 2009 — 110 p.
13. Sahlberg P. Finnish education reform. Global Educational Reform Movement is here! [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : <https://pasisahlberg.com/global-educational-reform-movement-is-here/>
14. Sundberg D., Wahlstrom N. Standards-based Curricula in a Denationalised Conception of Education: the case of Sweden // European Educational Research Journal, Volume 11 Number 3, 2012. — P. 342-356.
15. Turner C. Two in five Sats pupils fail 3Rs as critics say schools are still not teaching new system properly. — The Telegraph, 4 July 2017. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.telegraph.co.uk/education/2017/07/04/two-five-sats-pupils-fail-3rs-critics-say-schools-still-not/>.

**O.I. Lokshyna** – Doctor of Sciences in Education, Professor, Head of the Comparative Education Department of the Institute of Pedagogy of NAES of Ukraine (Kyiv)

## **TOWARDS THE CHALLENGES OF SCHOOL EDUCATION STANDARTISATION: LESSONS OF THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION**

Topicality of studies dedicated to the standards-oriented transformation in the educational dimension abroad for Ukraine is stressed; EU countries movement towards school education standardization to raise its quality is characterized; challenges accompanying standardization are identified; conclusions about the importance of a balanced approach within global reforms as well as taking into account of national traditions and lessons learnt are made.

**Keywords:** school education standardization, challenges, EU countries, Ukraine.

**Е.И. Локшина** – доктор педагогических наук, профессор, заведующая отделом сравнительной педагогики Институту педагогики НАПН Украины

## **К ВОПРОСУ О ВЫЗОВАХ СТАНДАРТИЗАЦИИ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: УРОКИ СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА**

Акцентируется актуальность для Украины исследований стандарт-ориентированных трансформаций в зарубежном образовательном пространстве: охарактеризовано движение стран Европейского Союза в направлении стандартизации школьного образования в контексте повышения его качества; раскрыты вызовы, которые сопровождают стандартизацию; сделано вывод о важности взвешенного подхода при проведении глобальных реформ, учета национальных традиций и выученных уроков.

**Ключевые слова:** стандартизация школьного образования, вызовы, страны ЕС, Украина.